

Lietuvi# kalbos žargonu priesagini# prieveiksmi# morfologin# adaptacija: priesagos -ai hibridiniai vediniai iš b#dvardži# su priesaga -iškas ir nepriesagini# b#dvardži#¹

Kudirka, Robertas

Lietuvi# kalbos žargonu priesagini# prieveiksmi# morfologin# adaptacija: priesagos -ai hibridiniai vediniai iš
b#dvardži# su priesaga -iškas ir nepriesagini# b#dvardži#¹

Taikomoji kalbotyra, vol. 14, 2020

Vilniaus Universitetas, Lituania

Disponible en: <https://www.redalyc.org/articulo.oa?id=694674428002>

DOI: <https://doi.org/10.15388/Taikalbot.2020.14.2>

Esta obra está bajo una Licencia Creative Commons Atribución 4.0 Internacional.

Lietuvių kalbos žargono priesaginių prieveiksmių morfologinė adaptacija: priesagos -ai hibridiniai vediniai iš būdvardžių su priesaga -iškas ir nepriesaginių būdvardžių¹

Morphology Features of the Suffixal Slang Adverbs in the
Lithuanian Language: Hybrid Suffixal Derivatives -ai formed
from the Suffixal Adjectives -iškas and from the Primary
Adjectives

Robertas Kudirka robertas.kudirka@knf.vu.lt
Vilniaus universitetas, Lithuania

Taikomoji kalbotyra, vol. 14, 2020

Vilniaus Universitetas, Lithuania

Publicación: 16 Junio 2020

DOI: <https://doi.org/10.15388/Taikalbot.2020.14.2>

Redalyc: <https://www.redalyc.org/articulo.oa?id=694674428002>

Summary: Įprastai mokslinių tyrimuose daugiausiai dėmesio skiriama daiktavardžiams, būdvardžiams, veiksmažodžiams. Atskirų, skirtų kiekvienai kalbos daliai, sisteminių ir išsamių lietuvių kalbos žargono leksikos tyrimų nėra. Straipsnyje morfologiškai analizuojami priesagos -ai hibridiniai prieveiksmai iš būdvardžių su priesaga -iškas ir nepriesaginių būdvardžių: aptariama jų daryba ir kaityba (laipsniavimas). Medžiaga (79 prieveiksmai) rinkta iš Lietuvių kalbos žargono ir nenorminės leksikos žodyno. Tyrimu siekiama nustatyti sisteminius ypatybes, darybines analogijas, kurios yra perimamos iš bendrinės kalbos sistemos. Tiriama žodžių klasifikacija pagal darybinio pamato priesagas, atliekama sisteminė analizė, kuria siekiama išgryninti vyraujančius darybinius modelius.

Keywords: prieveiksmai, žargonas, žargoniniai hibridai, daryba.

Abstract: This article is one part of the research of adverbs in Lithuanian slang. Although there is no systematic and comprehensive research into the Lithuanian language slang, slang is commonly believed to be chaotic and have no grammatical system. The purpose of this article is to morphologically examine the derivatives formed with suffix -ai from the adjectives with suffix -iškas and from the primary adjectives without suffixes. The material (79 adverbs) is collected from the dictionary of Lithuanian slang and the dictionary of non-standard Lithuanian. The study aims to identify the systematic morphological features. To achieve the aim the research words are classified according to their suffixes, their origin is determined and morphological analysis is performed. The research reveals that a foreign language unit that emerges in the context of another language undergoes assimilation - it is transformed in one way or another by adapting it to the linguistic system. In Lithuanian slang, adverbs with the suffix -ai are mostly made up from hybrid adjectives of Russian origin with the suffix -iškas. There is also a number of adverbs formed from English hybrid adjectives. A few are derived from semantically neologic adjectives. The majority of suffixal -ai derivatives that are formed from primary adjectives are Russian origin. Adverbs which are derived from the adjectives with the suffix -iškas always retain the accent in the root: this pattern is common to all slang adverbs. All forms of adverbial degrees have accented suffixes. The findings of the research reveal that the morphological features of the studied slang adverbs have undergone certain transformations and follow the regularities of the Lithuanian language system: the slang adverbs copy derivative models of the standard language.

Keywords: word formation, adverbs, slang, slang hybrids.

Ivadas

Kalbos gramatinės sandaros ir žodyno kaita yra nuolat vykstantis ir sudėtingas reiškinys. Skolinimas yra vienas iš tų sudėtingų kaitos dalių, nes greta savaimingos, stichiškos dialektinės ir nenorminės kalbos vartojama bendrinė kalba, kuri moksliniais principais norminama ir kodifikuojama. Skolinimas kalboje vyksta nuolat, nes skolinimas leidžia nuolat atnaujinti žodyną, pakeisti žodžius raiškesniais dėl stilistinių sumetimų ir pan. (Urbutis 2009: 36–37). Svetimas kalbinis vienetas, atsiradęs kitos kalbos kontekste, patiria asimiliaciją – jis vienaip ar kitaip transformuojamas pritaikant jį prie kalbinės sistemos. Adaptavimo lygis tiesiogiai yra susijęs su tų dviejų kalbinių sistemų (jei yra kalbos tarpininkės – tai kelių) santykių. Svetimžodžio, skolinio adaptacija prie kalbos gramatikos (ortografijos, fonologijos, morfologijos) gali būti kelių pakopų ir tipų – šie požymiai ypač ryškūs nenorminėje, žargoninėje kalboje. Oficialiai žargonybės normintiniais naujaisiais skoliniais nelaikomos ², bet kalbos vidiniai, nekodifikuojamieji, savaimingi dėsningumai gali būti aktualūs ir bk normintojams, nes kai kurių skolinių teikybą kartais yra atitrūkusi nuo gyvosios kalbos vartosenos ir neįprastų svetimos fonetikos ir morfologijos ypatybių priderinimo (plačiau žr. Keinys 2007: 72).

Žargoninės, nenorminės leksikos mišrūs hibridiški reiškiniai sudaro gana aiškią ir savitą kalbos sistemos periferiją, bet nesisteminiai elementai (akcentologiniai, morfologiniai, semantiniai ir kt.) sporadiškai gali pasirodyti ir kiekviename kalbos lygmenyje (plg. Pupkis 2005: 88–91). Svarbu suprasti, kad ši apykaita tarp norminės, standartizuojamos ir nenorminės kalbos nėra stichiška, nes didžioji dalis tokių reiškinų yra tarsi sistemų (bk ir ne bk) sandūra su savais dėsningumais, pavyzdžiui – adaptacija. Supaprastintai adaptacijos pakopas galima apibūdinti kaip nulinę, dalinę ir visišką (plg. Filipović 1980: 2–5). Pagal adaptacijos laipsnį skolinius galima skirstyti į: a) visiškai neadaptuotus ³, b) adaptuotus tik grafiškai ir fonetiškai, c) adaptuotus grafiškai, fonetiškai ir morfologiškai. Morfologinis adaptavimas jau yra skolinio integravimosi į sistemą požymis ir turi kelis potipius: (1) kaitybinės galūnės gavimas, (2) darybinės priesagos pridėjimas, (3) darybinės priesagos keitimas (kalbos donorės darybinė priesaga pakeičiama kalbos recipientės priesaga) (plg. Pakerys 2016: 264; Vaicekauskienė 2007: 94; Wohlgemuth 2009: 56). Tiek vedinio su sava priesaga pasidarymas iš skolinio, tiek afiksinė adaptacija (formalus perdirbimas pagal semantiškai artimus afiksinius darinius) yra jau įvykusios integracijos patvirtinimas (Urbutis 2009: 137–138; LKE 1999: 15). Skolinių integracija yra skolinių priderinimas morfologiškai įforminant pagal kalbos recipientės taisyklės dėsningumus: pridedamos būdingos fleksijos, afiksai ar kalbos donorės afiksai pakeičiami.

Minėtus adaptavimosi laipsnius vaizdžiai galima iliustruoti adaptuotais skoliniais *fūfl.* (rus. žarg. *фухло#*) ir *kreizi* (angl. šnek. *crazy*). Žodis gali būti neadaptuotas arba adaptuotas tik grafiškai ir fonetiškai *kreizi*, *crazy* bdv. ‘šaunus, originalus; keistas, beprotiškas’, prv. ‘šauniai, originaliai; keistai, beprotišcai’. Morfologiškai neįformintos skolinių formos,

įsitvirtinusios vartosenoje, turi polinkį ilgainiui tapti linksniuojamomis – kaitybinės galūnės pridėjimas žymi skolinio integravimąsi į sistemą, pvz.: *kreizas* ‘manija; šėlas; beprotybė’. Darybinės priesagos pridėjimas tik įtvirtina grafinį ir fonetinį integravimąsi: bdv. *kreizovas*, ret. *crazovas*, -a (plg. rus. bdv. žarg. *кpe#ұзoвaй*) – dėsninga, kad grafiškai neadaptuotas būdvardis *crazovas* yra labai retas, orieveiksmis **crazovai* vartosenoje nerastas. Taip pat dėsninga, kad priesagos -iškas vedinio variantas **craziškas* vartosenoje nebuvo rastas (kaip ir **crazyiškas*)⁴ – bet adaptuoti variantai paplitę: bdv. *kreiziškas*, -a, prv. *kreiziškai* ‘beprotiškai’. Natūralu, kad sistema turi ir retų priesagų, pvz., -avas: bdv. ret. *kreizavas*, -a. Taip pat vedinys gali būti pasidaromas pakeičiant darybinę priesagą (kalbos donorės darybinė priesaga pakeičiama kalbos recipientės priesaga), pavyzdžiui,rieveiksmis *kreiz.v-ai* pasidaromas tiesiog adaptuojant iš rusų kalbosrieveiksminio *кpe#ұзoв-o* (atmetus tipiškąrieveiksminę priesagą -o), o ne iš lietuvių kalbos žargoninio būdvardžio *kreiz.vas*, kuris irgi yra skolinys iš rusų kalbos. Širieveiksmių daryba tiesiogiai iš rusų kalbosrieveiksmių apibūdintina kaip reta, netipiška. Analogiškai yra adaptuojamas ir *fūfl.* (rus. žarg. *фyфлo#*): *f.flas* ‘falsifikatas; niekalas’, bdv. *fūfliškas*, -a ‘suklastotas; prastas’, prv. *f.fliškai* ‘suklastotai; prastai’, bdv. *fūflovas*, -a, prv. *fūflovai* (plg. rus. prv. žarg. *фyфлo#o*), bdv. ret. *fūflavas*, -a. Nors kalbos ekonomijos principas ypač ryškus nenorminėje kalboje (trumpesni žodžiai atpažįstami ir ištariami greičiau), kalbos sistema ši polinkį – žodžiui turėti baigmenį, priesagą – realizuoja netrieveiksminiškai vartojamam skoliniui *ok* ‘gerai’. Dėl savo netipiškos, nebūdingos sandaros jis iškart patiria sistemos poveikį, ir turime nemažai adaptyvių perdirbinių su pridėtais įvairiais baigmenimis: *.ki .Viskas bus oki, ane?*; *.kis, .kiz .Nejuokinkit su savo nesąmonėm, okis?*; *oki.kas .Okiukas, prisiminsiu kitą kartą, nepagalvojau*).

Nors lietuvių kalbos žargono lingvistinės ypatybės nėra išsamiai aprašytos, yra paplitusi apriorinė, paviršutiniška nuostata, jog žargonas yra chaotiškas, visai „be sistemos“ (Barauskaitė 1995: 47; Petrėtienė 2006: 2–4 ir kt.). Sisteminių ypatybių nebuvimas žargone paprasčiausiai yra neįmanomas, nes be taisyklių (vidinių normų) bet kuri kalbos atmaina negali net egzistuoti. Ištyrus priesagos -ai hibridiniųrieveiksmių vedinių iš priesaginių rusų kalbos kilmės būdvardžių dėsningumus buvo nustatyta: lietuvių kalbos žargone daugiausiai (72,4 %) yra hibridiniųrieveiksmių, kurių pamatiniai žodžiai yra būtent su dariausiomis rusų kalbos priesagomis -nas ir .ovas (adaptuotos iš -ный ir -овый) (Kudirka 2019: 57). Kitos būdvardinės priesagos yra retesnės (27,5 %), ir nėra atsitiktinumas, kad jos nėra darios ir rusų kalbos sistemoje.

Šio straipsnio tikslas – morfologiškai išnagrinėti priesagos -ai hibridinius vedinius iš būdvardžių su priesaga -iškas ir nepriesaginių būdvardžių. Tyrimu siekiama nustatyti sistemiskąs adaptacines morfologines ypatybes, darybines analogijas, kurios yra perimamos iš struktūriškai nuoseklių teritorinių dialektų ir bk sistemos. Atliekant analizę iš pradžių buvo nustatoma žargonybės kilmė, paskui žodis analizuojamas darybiškai: nustatomas darybinis pamatas. Visi tiriamieji žodžiai buvo klasifikuojami pagal darybinio pamato priesagas, atliekama

sisteminė analizė, kuria siekiama išgryninti vyraujančius darybinius modelius, aptarti tų modelių santykius. Kalbos darybinių elementų produktyvumą gerai atspindi sakytinėje kalboje vartojama nenorminė leksika, žargonybės. Spontaninėje, nenorminėje kalboje pridedami afiksai ir fleksijos nurodo, kurie darybiniai elementai yra produktyvūs.

Medžiaga rinkta iš *Lietuvių kalbos žargono ir nenorminės leksikos žodyno* (Kudirka 2012) ir papildytos minėto žodyno el. duomenų bazės⁵. Šio žodyno medžiaga rinkta iš dviejų šaltinių: iš (a) sakytinės kalbos ir iš (b) internetinių forumų bei interaktyvių internetinių pokalbių tekstinėmis žinutėmis (*mIRC*, *Skype* ir pan.). Sudaryti paieškos eilutę *Google* paieškos sistemoje nebuvo taip sudėtinga, nes prieveiksio kaityba apsiriboja laipsniavimu, bet vis tiek ortografiškai įvairiai adaptuotų formų pasitaikė nemažai (išsamiau žr. Aleksandravičiūtė 2008: 266–282). Apibendrinti kiekybiniai duomenys teikiami straipsnio pabaigoje (žr. 1 pav.).

Hibridinių vedinių pamatiniai žodžiai nurodomi iš aiškinamųjų žodynų (Czeszewski 2006; Vaitkevičiūtė 2003; Kveselevič 2005; Mokienko 2000; OED). Įprastai skolinių tyrimuose daugiausiai dėmesio skiriama daiktavardžiams, būdvardžiams, veiksmažodžiams (Pakerys 2014; Pakerys 2016; Girčienė 2005; 2012; Vaicekauskienė 2007; Lanza 2011; Banuševičienė 2019; Smetonienė 2015) arba skolinimo reiškinys vertinamas tik bendrai (Čepienė 2006, Rudaitienė, Vitkauskas 1998). Tyrimui buvo ypač pravartus bk prieveiksnių aprašas, atliktas pagal morfonologinės analizės principus (Pakerys 2002: 510–593). Atskirų, skirtų kiekvienai kalbos daliai, sisteminių ir išsamių lietuvių kalbos žargono leksikos tyrimų nėra.

Analizuojant atsižvelgiama į pamatinių žodžių darybos priemones, nes pagal žodyno duomenis galima įsitikinti, kiek daug yra priesagos *-ai* hibridinių prieveiksnių, kilusių iš rusų k. kilmės būdvardžių su priesaga *-ovas*. *-овый*): *depres.vai* ‘depresyviai’ (: *depres.vas*, *-a*; plg. rus. pr. žarg. *denpeco#60*), *derm.vai* ‘prastai’ (: *derm.vas*, *-a*; plg. rus. pr. prast. *дермо#60*), *deš.vai* ‘pigiai; prastai’ (: *deš.vas*, *-a*; plg. rus. pr. *деуёво*) ir t. t. (Kudirka 2019: 52). Latvių nenorminės kalbos tyrėjai taip pat yra nustatę, kad latvių kalboje rusų kalbos kilmės žargonybės vis dar vartojamos aktyviai, nors ir sparčiai daugėja anglų kalbos svetimžodžių (Ernstsone 2006: 28–29).

Hibridiniai vediniai tik įrodo, kad vartotojai afiksą *-ovas* suvokia kaip aiškų darybinį vienetą, nes sudaro hibridų ir iš lietuvių k. pamatinių būdvardžių su priesaga *-ovas*. *jėg.vai* ‘puikiai, šauniai’ (: *jėg.vas*, *-a*), *beryši.vai* ‘be ryšio, nevykusiai’ (: *beryši.vas*, *-a*), *led.vai* ‘puikiai’ (: *led.vas*, *-a*). Priesagos *-yn* vediniai taip pat aiškiai nurodo, kad žargono gramatinė sistema fragmentiškai kopijuoja bendrinės kalbos gramatinius modelius. Štai bk priesagos *-yn* prieveiksniai semantiniu ekspresyvumu gali prilygti net veiksmažodžiams su priesaga *-ėti*. *eiti jautryn* || *jautrėti*) (DLKG 2005: 130). Minėta ypatybė akivaizdi ir lietuvių kalbos žargone: tą pačią semantiką turi ir veiksmažodžiai: *eiti fainyn* || *fain.ti*, *eiti daunyn* || *daun.ti*, *eiti chujovyn* || *chujov.ti* ir kt. Sisteminė analizė leidžia atskleisti akivaizdžius dėsningumus: bk ši prieveiksminė priesaga nėra dari, bet ir

žargone šios priesagos vedinių nedaug, priesagos -yn vedinių pamatiniai žodžiai dažniausiai nepriesaginiai kitų kalbų kilmės žodžiai (*bomžyn* ‘skurdyn’ (: *bomžas*, -ė), *chujovyn* ‘blogyn’ (: *chuj.vas*, -a, *lievyn* ‘prastyn’ (: *lievas*, -a, *tūpy* ‘bukyn’ (: *t.pas*, -a), *fainyn* ‘geryn’ (: *fainas*, -a)). Rečiau sudaromi iš nepriesaginių lietuvių kalbos žodžių: *daunyn* ‘kvailyn’ (: *daunas*, -ė), *debily* ‘kvailyn’ (: *deb.las*, -ė), *gaidyn* ‘prastyn’ (: *gaid.s*).

Prieveiksmio morfologiniai ypatumai

Prieveiksmiai tiesiogiai yra susiję su ta kalbos dalimi, iš kurios kilę (daiktavardžio, būdvardžio), nors ir pakinta darybiškai (plg. LKG II 1971: 426–428; Keinys 1999: 98). Šis adverbializacijos procesas niekad nesustoja: dalis linksniuojamų žodžių ar prielinksnių konstrukcijų turi polinkį prieveiksmėti, prarasti kaitybiškumą, pradėti reikšti aplinkybę (būdo, vietos ir pan.) (Ulvydas 2000: 119–120). Analogiški prieveiksmėjimo reiškiniai aprašomi ir latvių bendrinėje kalboje (Soida 1969: 5–7; MLLVG 1959: 702–714).

Nenorminėje kalboje egzistuoja daugybė pereinamųjų prieveiksmiškų reiškinių, kurių pradžia yra tam tikrais atvejais silpstantis vardažodiškumas ar veiksmazodiškumas. Natūralu, kad pereinamieji, tarpiniai reiškiniai įvairiuose šaltiniuose (net norminamuosiuose žodynuose) vertinami nevienodai (žodžiai turi dviejų kalbos dalių požymių), ši problema ypač ryški dėl subūdvardėjusių dalyvių pateikimo bk žodynuose (Liutkevičienė 2010: 225), net to paties žodžio (ne)priskyrimas prieveiksmiui gali įvairuoti (Markevičius 2012: 149–150; Šepetytė 1995: 142–145; Mikulskas 2003: 71–90).

Pati dariausia priesaga bk yra -(i)ai (DLKG 2005: 421; Ulvydas 2000: 84–88; Paulauskienė 1986: 173). Visos kitos priesagos (-(i)ui, -yn, -(i)aip ir kt.) žymiai retesnės (DLKG 2005: 411–413; LKG II 1971: 427). Nedaug sudaroma su priešdėliais *už-*, *po-* (jei atskirtume *ne-*) ir visai mažai yra mišriuojų priešdėlių-priesagų būdu padarytų prieveiksmių. Su formantais dažniausiai prieveiksmiai daromi iš būdvardžių ir būdvardėjančių dalyvių, rečiau iš daiktavardžių, retai iš įvardžių, skaitvardžių (Keinys 1999: 98–99). Tik dalis senybinių prieveiksmių yra darybiškai neskaidūs, jų negalima darybiškai susieti su kitais žodžiais, nors galima tik numanyti, kad daugelis jų kilo iš kaitomųjų žodžių (Zinkevičius 1981: 166). Tikrų pirminių, darybiškai nemotyvuotų prieveiksmių bk nėra nei dešimties: *dabar*, *dar*, *čia*, *itin*, *jau* ir kt. (Pakerys 2002: 511).

1. Priesagos -ai vediniai iš būdvardžių su priesaga -iškas

Žargone yra nemažai priesagos -ai vedinių, kurių pamatiniai žodžiai yra hibridiniai būdvardžiai su priesaga -iškas, bk ši priesaga priklauso dariausioms būdvardžių priesagoms (Keinys 1999: 76; LKE 1999: 111). Bk būdingiausia -iškas priesagos būdvardžių darybinė reikšmė – ‘panašus į pamatinio žodžio pasakytą daiktą’: *vaiduokliškas šešėlis*, *niekšiškas žmogus*. Šie būdvardžiai taip pat žymi esmines daikto ypatybes:

automatiškas judesys, dvasiškas gyvenimas, logiškas samprotavimas (kai kuriais atvejais galimi sinonimai priesagai *-inis*. *šventiška / šventinė nuotaika, logiška / loginė išvada*) (DLKG 2005: 207). Priesagos *-inis* vedinių sinonimika nėra naujas dalykas, nors sinchroniškai priesagos *-inis* vediniai yra išskiriamųjų būdvardžių darybinės kategorijos, o priesagos *-iškas* – panašios bei būdingos ypatybės, tačiau praeityje šių darybos tipų semantiniai ryšiai buvo daug artimesni, plg. pavyzdžius: *dievingas* ‘dieviškas’, *draugingas* ‘draugiškas’ (Ambrazas 2003: 17–20). Lietuvių kalbos žargone būdvardžiai su priesaga *-iškas* daromi irgi iš daiktavardžių, kaip ir bk. Hibridinių būdvardžių pamatiniai žodžiai gali būti tiek rusų, tiek anglų kalbos. Prieveiksmiai su priesaga *-ai* gali būti padaromi iš kiekvieno tokio hibridinio būdvardžio. Žargone prieveiksmiai perima būdvardinę pamatinių žodžių semantiką – priesaga *-iškas* nurodo išorinį (pagal pavidalą, formą) ar vidinį panašumą, nors gali žymėti ir esminę ypatybę.

1.1. Priesagos *-ai* vediniai iš rusų kalbos kilmės hibridinių būdvardžių su priesaga *-iškas*

Šio skyrelio vedinių pamatiniai žodžiai yra hibridiniai būdvardžiai ir šių būdvardžių pamatiniai žodžiai dažniausiai yra rusų k. kilmės, pasitaiko ir keli per rusų kalbos tarpininkavimą paskolinti būdvardžių pamatiniai žodžiai, bet jie patys kilę iš kitų kalbų: jidiš (*bach.riškas*, *-a* < *bach.ras* < jidiš *bokher*), galicizmai (*p.deriškas* < *pyderas*, plg. rus. vulg. *nudep* (iškreipta forma iš *pyder.stas*, plg. rus. vulg. *nudapa#c* ⁶, *pranc. pèderaste*)) ir kt. (23): *bach.riškai* ‘kaip būdinga bachūrai’ (: *bach.riškas*, *-a*), *bard.kiškai* ‘netvarkingai’ (: *bard.kiškas*, *-a*), *bomžiškai* ‘valkatiskai’ (: *bomžiškas*, *-a*, plg. rus. prv. šnek. *no-бомжа#мску*), *burli.kiškai* ‘rusiškai’ (: *burli.kiškas*, *-a*), *dalbaj.biškai* ‘netikusiai’ (: *dalbaj.biškas*, *-a*), *d.chiškai* ‘netikusiai’ (: *d.chiškas*, *-a*), *fūfli.kiškai* ‘suklastotai; nekokybiškai’ (: *fūfli.kiškas*, *-a*), *f.šliškai* ‘suklastotai; nekokybiškai’ (: *f.šliškas*, *-a*), *kompiuter.stiškai* juok. ‘kompiuteristiskai’ (: *kompiuter.stiškas*, *-a*), *kurviškai* ‘kekšiskai’ (: *kurviškas*, *-a*), *l.chiškai* ‘netikėliškai’ (: *l.chiškas*, *-a*), *mar.ziškai* ‘kaip būdinga marozui’ (: *mar.ziškas*, *-a*), *pac.kiškai* ‘kaip būdinga nepilnamečiams’ (: *pac.kiškas*, *-a*), *pakaz.chiškai* ‘demonstratyviai’ (: *pakaz.chiškas*, *-a*), *p.dariškai*, *p.dariškai* ‘prastai; kaip būdinga homoseksualams’ (: *p.dariškas*, *-a*), *pyder.stiškai*, *pider.stiškai* ‘prastai; kaip būdinga homoseksualams’ (: *pyder.stiškas*, *-a*), *p.deriškai*, *p.deriškai* ‘prastai; kaip būdinga homoseksualams’ (: *p.deriškas*, *-a*), *pochuj.stiškai*, *pochu.stiškai* ‘nesijaudinant’ (: *pochuj.stiškas*, *pochu.stiškas*, *-a*), *pops.chiškai* ‘popso stiliumi’ (: *popsūchiškas*, *-a*), *ur.diškai* ‘išsigimėliškai’ (: *ur.diškas*, *-a*), *z.kiškai* kal. ‘kaip būdinga kaliniams’ (: *z.kiškas*, *-a*), *z.niškai* ‘kaip būdinga kalėjime, pataisos namuose’ (: *z.niškas*, *-a*), *žertviškai* ‘bjauriai’ (: *žertviškas*, *-a*).

Idomu pastebėti, kad lietuvių kalbos žargone sudarant hibridinį prieveiksmį su priesaga *-ai* darybos pamatu dažniau renkamas būdvardis su priesaga *-ovas*, o ne su lietuviška *-iškas* (išsamiau žr. Kudirka 2019: 52–54). Būdvardžiai su priesaga *-iškas* žargone gali ir neegzistuoti (**grūziškas*

(plg. *grūz.vas*), **dermiškas* (plg. *derm.vas*) arba būti labai reti (dažnesnis *fūfl.vas*, retas *f.fliškas*); savo ruožtu irrieveiksmiai: nėra **grūziškai* (plg. *grūz.vai*), nėra **dermiškai* (plg. *derm.vai*)) arba labai reti (dažnesnis *fūfl.vai*, retas *f.fliškai*). Atrodytų, priesaga -inis perteikia priesagos -ovas semantiką, nes, pvz., būdvardis *f.flinis* yra retas,rieveiksmis **fūflinai* nevartojamas. Priesagos -ovas (rus. -овый) semantika labai plati, ji dažniausiai ‘nurodo santykį su pamatiniu žodžiu reiškiamu dalyku’, plg.: rus. *столо#вый* ‘stalinis, stalo’, *ра#ковый* ‘vėžinis’, *садо#вый* ‘sodinis’, *лю#ксовый* ‘liuksusinis’ (RG 1980: 276). Dalis žargoninių būdvardžių gali būti kilme susiję ir su lenkų kalbos būdvardine priesaga -owy (plg. *chuj.vas*, -a: lenk. bdv. vulg. *chujowy*) (GWJP 1999: 493).

Žargone yra vientisine priesagine forma laipsniuojami kintamosios ypatybės būdvardžiai ir jų padarytirieveiksmiai, jei reikia nurodyti ypatybės kiekio skirtumą⁷: aukštesniojo laipsnio priesaga -*iau* (*dalbajobiškiau* ‘kvailiau’), aukščiausiojo laipsnio priesaga -*iausiai* (*dalbajobiškiausiai* ‘kvailiausiai’), vartosenoje aukščiausiojo laipsnio formos retos: *vien pagalvojus apie tos žertvos dainas pasikart galima, idomu ar blogiau, šūdiniau, debiliškiau ir dalbajobiškiau ar gali būt?* // *Nu jau padėtas cizų pakelis šalia ekrano, maroziškiau negali atrodyt*⁸. Laipsnių formų priesagos, kaip ir bk, yra stiprios akcentinės vertės ir visada atitraukia į save kirtį (Stundžia 2014: 182–183).

1.2. Priesagos -ai vediniai iš anglų kalbos kilmės hibridinių būdvardžių su priesaga -iškas

Šio skyrelio vedinių pamatiniai žodžiai – hibridiniai būdvardžiai su priesaga -iškas – yra anglų k. kilmės, tik kai kurie gauti per rusų kalbos tarpininkavimą, pvz., *bab.jus*, -ė (plg. angl. *baboo*, *babu* ‘prastai angliškai kalbantis indas’, rus. sl. *бабаў* ‘azijietis’) ir pan. (17): *andegraundiškai*, *andergraundiškai*, *undergroundiškai*⁹ muz. ‘su andegraundo ypatybėmis’ (: *andegraundiškas*, -a), *bab.jiškai* ‘azijietiška’ (: *bab.jiškas*, -a), *bangliškai* ‘kaip būdinga banglui’ (: *bangliškas*, -a), *bl.keriškai*, *blackeriškai* muz. ‘pagal black metal stilių’ (: *bl.keriškas*, -a), *defaultiškai* komp. ‘kaip nustatyta standartiškai’ (: *defaultiškas*, -a), *d.fiškai*, *deathiškai* muz. ‘death metal muzikos stiliumi’ (: *d.fiškas*, -a), *hardk.riškai*, *hardcoriškai* muz. ‘hardkoro stiliumi’ (: *hardk.riškas*, -a), *kompiškai* ‘kompiuteriškai, su kompiuteriu’ (: *kompiškas*, -a., *kreiziškai* ‘beprotiškai’ (: *kreiziškas*, -a), *l.meriškai* komp. ‘neišmanėliška’ (: *l.meriškas*, -a), *l.miškai* komp. ‘neišmanėliška’ (: *l.miškas*, -a), *l.zeriškai*, *loseriškai*, *luseriškai* ‘nevykėliška’ (: *lūzeriškas*, -a), *niusk.liškai*, *new schooliškai* muz. ‘su niuskūlo ypatybėmis’ (: *niusk.liškas*, -a), *oldsk.liškai*, *old schooliškai* ‘kaip būdinga oldskūlui’ (: *oldsk.liškas*, -a), *p.psiškai* ‘popso stiliumi’ (: *p.psiškas*, -a), *pi.riškai* ‘susietai su propagandišku populiarinimu’ (: *pi.riškas*, -a), *pr.fiškai* ‘profesionaliai’ (: *pr.fiškas*, -a).

Lietuvių kalbos žargone anglų kalbos kilmėsrieveiksmiai adaptuojami savitai. Gali būti ir formų, kurios vartojamos pagrėčiui tiek adaptuotos morfologiškai, tiek adaptuotos tik fonetiškai ar visiškai neadaptuotos

(nulinės adaptacijos): *kreizi*, *crazy* (angl. šnek. *crazy*) gali būti vartojamas tiek būdvardiškai ('šaunus, originalus; keistas, beprotiškas'), tiek prieveiksmiškai ('šauniai, originaliai; keistai, beprotiškai'). Bet vartosenoje kur kas dažnesni priesagos *-ai* vediniai iš hibridinių būdvardžių: *kreiz.vai*, *kreiziškai*, *kreiz.vai*. Gana dėsninga, kad tokie priesaginiai vediniai nenorminėje rašytinėje kalboje nevartojami grafiškai neadaptuoti (pvz., **crazovai*, **craziskai*), nes su keliomis darybinėmis pakopomis (*kreizi*, *crazy* > bdv. *kreiziškas* > prv. *kreiziškai*) realizuojama ir visiška integracija.

Prieveiksmiai gali būti laipsniuojami vientisine priesagine forma: aukštesniojo laipsnio priesaga *-iau* ir aukščiausiojo laipsnio priesaga *-iausiai*. *Miela, bet grupė GROL daro tai mieliau. Lenkams pavyksta skysčiau, t. y. gal defiščiau. // Atvirai pasakius, jis, kaip menininkas, galėjo sugalvoti ką nors ir "kreiziškiau"*. Yra dėsninga, kad būtent su visiškai neadaptuotomis ar adaptuotomis tik grafiškai ir fonetiškai formomis sudaromos samplaikinės aukštesniojo ir aukščiausiojo laipsnių formos dažniau negu su morfologiškai adaptuotomis pridedant priesagą. Pvz., nėra retos samplaikinės laipsnio formos *labiau kreizi*, *labiau crazy* bdv. 'labiau beprotiška', prv. 'labiau beprotiškai': *susirasti visiškai prie bendros estetikos nederančią vietą. kuo labiau kreizi ir random, tuo geriau // paaiškinkite prašau, kokie vertinimo kriterijai turi būti? kuo labiau CRAZY turi būti ar kaip?* – bet samplaikinės formos, pvz., **labiau kreiziškai* nėra vartojamos, yra laipsniuojama vientisine priesagine forma.

1.3. Priesagos *-ai* vediniai iš semantiškai neologiskų būdvardžių su priesaga *-iškas*

Didžioji dalis žargonybių yra skolintos, bet taip pat gana aktyvus leksinės sistemos turtinimo būdas yra semantinė raida: semantinė neologija, naujų žodžio reikšmių atsiradimas jau esantiems žodžiams (Urbutis 2009: 37). Šio skyrelio prieveiksmių pamatiniai būdvardžiai yra semantiniai neologizmai, kurie irgi savo ruožtu remiasi semantiniiais naujažodiškais daiktavardžiais (*budulis*, *daunas*, *debilas*, *gaidys*, *grybas*, *invalidas*, *lopas* – 'kvailys'; *lempa*, *pieva* – 'nesąmonė'; *portugalas* – kal. krim. 'vilnietis' ir pan.) (12): *bud.liškai* 'bukagalviškai' (: *bud.liškas*, *-a*), *b.biškai* 'prastai, nevykusiai' (: *b.biškas*, *-a*), *dauniškai* 'silpnaprotiškai' (: *dauniškas*, *-a*), *deb.liškai* 'netikusiai' (: *deb.liškas*, *-a*), *gaidiškai* 'blogai' (: *gaidiškas*, *-a*), *gr.biškai* 'prastai' (: *gr.biškas*, *-a*), *inval.diškai* 'nenormaliai' (: *inval.diškas*, *-a*), *j.giškai* 'šauniai' (: *j.giškas*, *-a*), *lempiškai* 'nesąmoningai' (: *lempiškas*, *-a*), *l.piškai* 'netikusiai' (: *l.piškas*, *-a*), *pieviškai* 'nesąmoningai' (: *pieviškas*, *-a*), *portug.liškai* kal. krim. 'vilnietiška' (: *portug.liškas*, *-a*). Didžiosios dalies šių prieveiksmių pamatinių būdvardžių reikšmės yra perkeltinės, netiesioginės, šiuos būdvardžius (*bud.liškas*, *-a*, *b.biškas*, *-a*, *dauniškas*, *-a*, *deb.liškas*, *-a*, *inval.diškas*, *-a*, *gaidiškas*, *-a*, *gr.biškas*, *-a*, *lempiškas*, *-a*, *l.piškas*, *-a*, *pieviškas*, *-a*) galima apibendrinti reikšmėmis 'prastas, netikęs, nesąmoningas'. Iš visų išsiskiria keli pamatiniai būdvardžiai: *portug.liškas*, *-a*, (plg. *portugalas* kal. krim. 'negrynas lietuvis, puslenkis, pusrusis' (Kudirka 2014: 198)) ir darybiškai netipiškas *j.giškas*, *-a* (plg.

LKG I 1965: 559). Prieveiksmai gali būti laipsniuojami vientisine priesagine forma: aukštesniojo laipsnio priesaga *-iau* ir aukščiausiojo laipsnio priesaga *-iausiai*. *Kuo debiliškiau ir klaikiau kriokia visaip ir džiyrina gitaras, kuo velniškiau išsidarko nuprotėjęs jaunimas, tuo jiems įdomiau. // o jei rimtai, tai kaip pradėti žaisti tą žaidimą? kažkokia pieva - pieviškiau nesu mates*. Samplaikinės laipsnio formos yra labai retos, dažniausiai prieveiksmai yra laipsniuojami vientisine priesagine forma: *Nu ir koks tavo reikalas gyveni ir gyvenk gal dar labiau gaidiskai atrodai nei jis sorry*. (plg. *gaidiškiau*), *man kažkaip tavo tie atsisaudymai labiau lempiskai skamba...* (plg. *lempiškiau*).

2. Priesagos -ai vediniai iš nepriesaginių būdvardžių

Žargoninių prieveiksmių vedinių iš nepriesaginių būdvardžių yra nemažai (27), visais atvejais darinio pamatas yra nepriesaginis būdvardis. Didžiausia (17) vedinių grupė yra rusų kalbos kilmės su adaptuotais pamatiniais būdvardžiais.

2.1. Priesagos -ai vediniai iš nepriesaginių rusų kalbos kilmės būdvardžių

Bendrinėje kalboje prieveiksmių su priesaga *-ai* daryba iš nepriesaginių būdvardžių labai intensyvi, nes vediniai daromi iš didžiosios dalies visų būdvardžių, iš dalyvių daroma mažiau (LKG II 1971: 509). Žargone šių hibridinių prieveiksmių, priesagos *-ai* vedinių, pamatiniai žodžiai yra rusų k. kilmės pirminiai dviskiemeniai būdvardžiai (pvz., *či.tkai* ‘puikiai’ : bdv. *či.tkas*, *-a*). Jie galėjo būti sudaryti tiek iš būdvardžių, o rečiau tiesiogiai iš rusų kalbos prieveiksmių, todėl, kur įmanoma, skliaustuose nurodami ir prieveiksmai. Šiais atvejais prieveiksmių daryba iš prieveiksmių yra specifinis morfologinio adaptavimo reiškiny, nes rusų kalbos sistemoje *-o* yra gryna prieveiksminė priesaga (pvz., *кpy#mo*, *чѐмко*), kuri gali būti tiesiog atmetama (plg. Valeckienė 1967: 128, Girčienė 2012: 33). Toks morfologinio adaptavimo būdas, kai kalbos donorės darybinė priesaga keičiama kalbos recipientės priesaga, aprašytas ir skolintų būdvardžių tyrime (Pakerys 2016: 247). Panašiais atvejais žargone taip pat gali būti sudaromi ir morfologiniai pseudoskoliniai (angl. *pseudo-loan*, *pseudo-borrowing*), žodžiai, pasidaryti pagal svetimų žodžių modelius, pvz.: *bachūr.vas*, *-a*, *chronci.vas*, *-a*, *chroni.vas*, *-a*, *fors.vas*, *-a*, *šyz.vas*, *-a* ir pan. (dėl terminų žr. Görlach 2002: 29–30; Fisher 2008: 7; Urbutis 2009: 328). Tokiais atvejais minėti būdvardžiai jau sudaromi lietuvių kalbos žargone pagal darybinę analogiją, nes rusų kalboje tokių būdvardžių su priesaga *-avas* (rus. *-авуū*) nėra.

Šiame poskyryje yra 17 prieveiksmių: *chali.vai* ‘dykai’ (: *chali.vas*, *-a*), *čiornai* ‘smarkiai; labai intensyviai’ (: *čiornas*, *-a*; plg. rus. prv. *чepно#*), *či.tkai* ‘puikiai’ (: *či.tkas*, *-a*; plg. rus. prv. žarg. *чѐмко*), *j.snai* ‘aiškiai’ (: *j.snas*, *-a*; plg. rus. prv. *я#cho*), *kli.vai* ‘puikiai’ (: *kli.vas*, *-a*; plg. rus. prv. žarg. *клѐbo*), *krūtai* ‘labai gerai’ (: *kr.tas*, *-a*; plg. rus. prv. šnek. *кpy#mo*), *lievai* ‘blogai’ (: *lievas*, *-a*; plg. rus. prv. žarg. *лe#bo*), *miortvai* ‘mirtinai’ (:

miortvas, -a; plg. rus. prv. *мёртво*), *nachali.vai* ‘nemokamai’ (: *nachali.vas*, -a, plg. rus. prv. prast. *на халы#еу*), *naglai* ‘įžūliai’ (: *n.glas*, -a; plg. rus. prv. *на#зло*), *polnai* ‘visiškai’ (: *polnas*, -a; plg. rus. prv. *но#ило*), *p.šlai* ‘vulgariai’ (: *p.šlas*, -a; plg. rus. prv. *но#ило*), *šūstrai* ‘ypatingai; madingai; įspūdingai’ (: *š.stras*, -a; plg. rus. prv. šnek. *уу#чмо*), *t.čnai* ‘tiksliai’ (: *t.čnas*, -a; plg. rus. prv. *мо#чно*), *tūpai* ‘bukai’ (: *t.pas*, -a; plg. rus. prv. *мы#но*), *žest.kai* ‘žiauriai’ (: *žest.kas*, -a; plg. rus. prv. *жестко*), *ž.stkai* ‘stipriai’ (: *ž.stkas*, -a; plg. rus. prv. šnek. *жестко*). Šios grupėsrieveiksmiai gali būti laipsniuojami vientisine priesagine forma: aukštesniojo laipsnio priesaga -iau ir aukščiausiojo laipsnio priesaga -iausiai. *krūtai* (vartosenos pvz.: *turetumete daugiau uz kaimyna ir „kruciau“ uz giminaiti. Nors is tikruju nuo to daugiau ir kruciau tures tik jusu gydytojas!.* *tūpai* (pvz.: *tupiau nieko nesu girdejas jei moca tarkim litra turi ir vaziuoji 50km greiciu tai kam ji isviso? // cia labiau tiktu ,kuri tupiausiai atrodo ir manau jau aisku kas laimetu*). Laipsnių formų priesagos yra stiprios akcentinės vertės ir visada atitraukia į save kirtį: *čiotkiau*, *čiotkiausiai*. Samplaikinės laipsnio formos yra labai retos: *Kasdien vis labiau lievai jaučiuosi, nes neturiu draugu, tikru draugu* (plg. *lieviau*), *na gal labiau poslai nei baisu* (plg. *pošliau*).

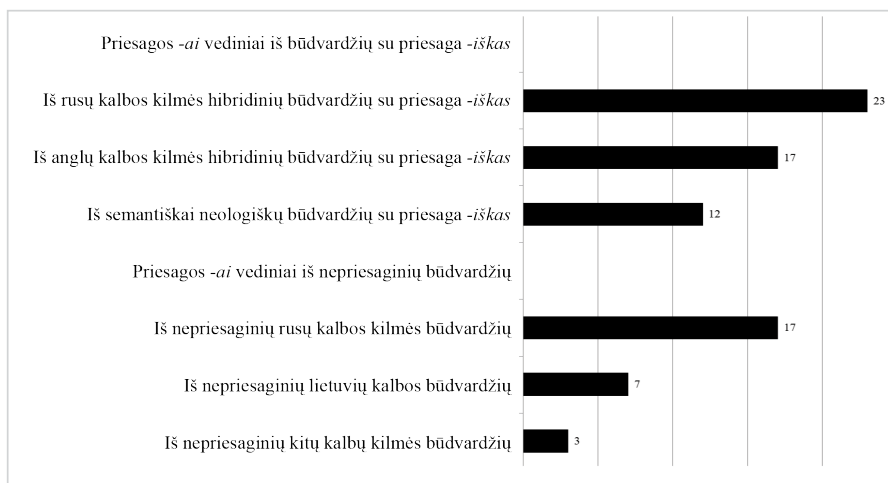
2.2. Priesagos -(i)ai vediniai iš nepriesaginių lietuvių kalbos būdvardžių

Prieveiksmiai, kurių pamatiniai žodžiai yra bendrinės kalbos nepriesaginiai būdvardžiai, yra tik keli (7), visi jie žargoniniai semantizmai, vartojami savitomis reikšmėmis: *baltai* ‘teisėtai, legaliai’ (: *baltas*, -a), *juodai* ‘nelegaliai; labai stipriai, smarkiai’ (: *juodas*, -a), *kiaurai* ‘kvailai; visiškai’ (: *kiauras*, -a), *nere.liai* ‘labai daug; labai gerai’ (: *nereal.s*, -i), *nesveikai* ‘įspūdingai, neįmanomai gerai; labai’ (: *nesveikas*, -a), *švariai* krim. ‘išlikus nepastebėtam’ (: *švar.s*, -i), *žiauriai* ‘labai; ypatingai; blogai’ (: *žiaur.s*, -i). Šios grupėsrieveiksmiai gali būti laipsniuojami vientisine priesagine forma: aukštesniojo laipsnio priesaga -iau ir aukščiausiojo laipsnio priesaga -iausiai. *tik svarbu šiemet didesnį busiką šalia palapinės pasistatyt ir bus dar nerealiau nei pernai // Kiauriau uz Allena gynyboj tikrai nebus patikek. Keltai ziauriai stipria gyneju grandi turi*. Laipsnių formų priesagos yra stiprios akcentinės vertės ir visada atitraukia į save kirtį.

2.3. Priesagos -ai vediniai iš nepriesaginių kitų kalbų kilmės būdvardžių

Hibridai tik trys: *fainai* ‘šauiniai’ (: *fainas*, -a; plg. vok. *fein*, angl. *fine*, plg. lenk. šnek. *fajnie*), *f.snai* ‘šauiniai’ (: *f.snas*, -a), *f.skai* ‘šauiniai’ (: *f.skas*, -a). Šios grupėsrieveiksmiai gali būti laipsniuojami vientisine priesagine forma: aukštesniojo laipsnio priesaga -iau ir aukščiausiojo laipsnio priesaga -iausiai. *Su note4 viskas fainiau ant didesnio ekrano. // vakar maciau elektro markte aprillia rs 1000 tai labai nustebau, gyvai zymiai fysniau atrodo // Galetu rodyt 17:10 kaip ir anksčiau! Butu fyskiau po dvi serijas pamatytumem*. Laipsnių formų priesagos yra stiprios

akcentinės vertės ir visada atitraukia į save kirtį. Samplaikinės laipsnio formos yra labai retos.

1 paveikslėlis

Žargoniniai vediniai iš būdvardžių su priesaga -iškas ir nepriesaginių būdvardžių

Išvados

1. Priesagos -ai vedinių iš priesaginių hibridinių priesagos -iškas būdvardžių skyriuje daugiausiai (23; 29,1 %) pasidaroma iš priesaginių rusų kalbos kilmės hibridinių priesagos -iškas būdvardžių. Taip pat nemažai yrarieveiksmių iš anglų kalbos kilmės hibridinių būdvardžių (17; 21,5 %). Nedaug pasidaroma iš semantiškai neologiskų būdvardžių (12; 15,2 %).
2. Priesagos -ai vedinių iš nepriesaginių būdvardžių skyriuje taip pat daugiausiai vedinių iš nepriesaginių rusų kalbos kilmės būdvardžių (17; 21,5 %). Iš nepriesaginių lietuvių kalbos būdvardžių yra žymiai mažiau (7; 8,9 %), kaip ir iš nepriesaginių kitų kalbų kilmės būdvardžių (3; 3,8 %).
3. Žargoniniairieveiksmai gali būti laipsniuojami vientisine priesagine forma: aukštesniojo laipsnio priesaga -iau ir aukščiausiojo laipsnio priesaga -iausiai. Šios priesagos yra stiprios akcentinės vertės ir visada atitraukia į save kirtį. Samplaikinės laipsnio formos yra retos.
4. Prieveiksmai, kurių pamatiniai žodžiai yra hibridiniai būdvardžiai su priesaga -iškas, visada išlaiko pamatinių žodžių kirtį. Toks dėsningas būdingas visiems žargoniniams prieveiksmiams tik įrodo perimtą iš bk sistemę ypatingumą: priesaga -iškas yra stiprinančioji nekirčiuota priesaga ir vediniuose nekirčiuota.
5. Įvade minėta nuostata, kad žargonas yra „be sistemos“ yra neteisinga: tirtųjų žargono prieveiksmių morfologinės ypatybės yra nulemtos bendrinės kalbos sistemos dėsningumų: žargoninė leksika aktyviai kopijuoja darybinius modelius ir laipsniavimą.

Literatūra

- Aleksandravičiūtė, S. 2008. Paieškos sistemos Google naudojimo galimybės tiriant kalbos reiškinius. *Kalbos kultūra* 81, 266–282.
- Ambrazas, V. 2008. *Svetimų tikrinių vardų rašymas*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.
- Ambrazas, S. 2003. Būdvardžių su priesagomis -ingas, -inis ir -iškas istoriniai ryšiai. *Baltistica* 37 (1), 17–22. <https://doi.org/10.15388/baltistica.37.1.631>
- Banuševičienė, K. 2019. Semantinė ir morfologinė daiktavardinių anglicizmų adaptacija daugiakalbystės aplinkoje: prancūzų ir lietuvių kalbos atvejis. *Sustainable multilingualism: 5th international scientific conference of Institute of Foreign Languages: conference abstracts*. N. Mačianskienė (ed.). Kaunas: VDU.
- Barauskaitė, J., Čepaitienė, G., Mikulėnienė, D. Pabrėža, J., Petkevičienė, R. 1995. *Lietuvių kalba I*. Vilnius: MEL.
- Čepienė, N. 2006. *Lietuvių kalbos germanizmai ir jų fonetinės ypatybės*. Vilnius: LKI.
- DLKG 2005 – *Dabartinės lietuvių kalbos gramatika*. V. Ambrazas (ed.). Vilnius: MELI.
- Ernstson, V., Tidrik, L. 2006. *Jaunies#u valoda*. Ri#ga: LU Akade#miskais apga#ds.
- Filipović, R. 1980. Transmorphemization: Substitution on the morphological level reinterpreted. *Studia Romanica et Anglica Zagrabienia* 25 (1–2), 1–8.
- Fischer, R., Pułaczewska, H. (eds.). 2008. *Anglicisms in Europe: Linguistic Diversity in a Global Context*. UK: Cambridge Scholars Publishing.
- Girčienė, J. 2012. *Naujoji lietuvių kalbos leksika: teorija ir praktika*. Vilnius: Edukologija.
- Girčienė, J. 2005. *Naujųjų skolinių atitikmenys: struktūra ir vartoseną*. Vilnius: LKI.
- Görlach, M. 2002. *English in Europe*. Oxford, New York: Oxford University Press.
- GWJP 1999 – *Gramatyka współczesnego języka polskiego: Morfologia*. T. 2. R. Grzegorzczkova, R., Laskowski, H. Wróbel (red.). Warszawa: Naukowe PWN.
- Kazlauskienė, A. 2014. *Lietuvių bendrinės kalbos kirčiavimo pagrindai*. Vilnius: Versus aureus.
- Keinys, S. 1999. *Bendrinės lietuvių kalbos žodžių daryba*. Šiauliai: ŠUL.
- Keinys, S. 2007. Gyvasis skolinių priderinimas ir teikybą. *Žmogus ir žodis*, 2007 (1), 70–74.
- Kudirka, R. 2019. Lietuvių kalbos žargono priesaginiųrieveiksinių morfologija ir adaptacinės ypatybės: priesagos -ai hibridiniai vediniai iš priesaginių rusų kalbos kilmės būdvardžių. *Respectus Philologicus* 36 (41), 47–59.
- Liutkevičienė, D. 2010. Bendrinės lietuvių kalbos žodynas: problemos ir sprendimai. In: *Leksikografija ir leksikologija*. D. 2. Sud. V. Sakalauskienė. Vilnius: Logotipas, 223–234.
- LKE 1999 – *Lietuvių kalbos enciklopedija*. (ed.) V. Ambrazas. Vilnius: MELI.

- LKG 1965–1976 – *Lietuvių kalbos gramatika*. T. I–III. K. Ulvydas (ed.). Vilnius: Mintis.
- Markevičius, A. 2012. Kalbos dalių paribio problemos, *Acta Linguistica Lituanica* 67, 140–155.
- Mikulskas, R. 2003. Postverbų problema, *Acta Linguistica Lituanica* 43, 71–96.
- MLLVG 1959 – *Mūsdienu latviešu literārās valodas gramatika: fonētika un morfoloģija*. Sēj. 1. E. Sokols (ed.). Rīga: LPSR Zinātņu akadēmijas izdevniecība.
- Pakerys, A. 2002. *Akcentologija: skaitvardis, įvardis, veiksmažodis, prieveiksmis, dalelytė, prielinksnis, jungtukas, jaustukas, ištiktukas*. D. 2. Vilnius: MELI.
- Pakerys, J. 2014. Naujųjų skolinių duomenų bazės veiksmažodžių morfologija. *Taikomoji kalbotyra* 3. Prieiga: <https://taikomojikalbotyra.lt/ojs/index.php/taikomoji-kalbotyra/article/view/28/22> (žiūrėta 2019-04-20).
- Pakerys, J. 2016. Morphological adaptation of adjectival borrowings in modern Lithuanian. *Baltistica* 51 (2), 239–269. <https://doi.org/10.15388/baltistica.51.2.2273>
- Paulauskienė, A., Tarvydaitė, D. 1986. *Gramatikos normos ir dabartinė vartosena*. Kaunas: Šviesa.
- Petrėtienė, A., Lovkys, V., Paleckas, V., Stulgis, T. 2006. Transporto srities leksikos barbarizmai ir žargonybės. *Transport* 21 (2), 1–5.
- Pupkis, A. 2005. *Kalbos kultūros studijos*. Vilnius: Gimtasis žodis.
- Rudaitienė, V., Vitkauskas V. 1998. *Vakarų kalbų naujieji skoliniai*. Vilnius: Enciklopedija.
- Smetonienė, A. 2005. *Lietuvių kalbos priesaginiai veiksmažodžiai slavizmai ir hibridai XVI–XVII a. LDK tekstuose*. Humanitarinių mokslų daktaro disertacija. Vilnius: LKI.
- Soida, E. 1969. *Adverbs un adverbēšanās mūsdienu latviešu valodā*. Rīga: LVU.
- Lanza, S. 2011. Morfologinė italizmų adaptacija lietuvių kalboje. *Kalbos kultūra* 84, 202–213.
- Stundžia, B. 2014. *Bendrinės lietuvių kalbos akcentologija*. Vilnius: Eugrimas.
- Šepetytė, R. 1995. Daiktavardžių linksnių adverbializacija ir jų pateikimas Lietuvių kalbos žodyne. *Lietuvių kalbotyros klausimai* 35, 142–147.
- Ulvydas, K. 2000. *Lietuvių kalbos prieveiksmiai*. Vilnius: MELI.
- Urbutis, V. 2009. *Žodžių darybos teorija*. Vilnius: MELI.
- Vaicekauskienė, L. 2007. *Naujieji lietuvių kalbos svetimžodžiai: kalbos politika ir vartosena*. Vilnius: LKI.
- Valeckienė, A. 1967. Kitų kalbų kilmės žodžiai lietuvių kalbos morfologinėje sistemoje. In: *Lietuvių kalba tarybiniais metais*, Vilnius: Lietuvių kalbos ir literatūros institutas, 108–128.
- Zinkevičius, Z. 1981. *Lietuvių kalbos istorinė gramatika*. D. 2. Vilnius: Mokslas.
- RG 1980 – *Russkaja grammatika: fonetika, slovoobrazovanie, morfologija*. T. 1. N. Švedova (red.). Moskva: Nauka.

Leksikografiniai šaltiniai

- Czeszewski, M. 2006. *Słownik polszczyzny potocznej*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.

- Kudirka, R. 2012. Lietuvių kalbos žargono ir nenorminės leksikos žodynas. Kaunas: Technologija.
- Kudirka, R. 2014. Kalėjimo, kriminalinio ir narkomanų žargono žodynas. Kaunas: Kitos knygos.
- OED – Oxford English Dictionary. Prieiga: <https://www.oed.com> [žiūrėta 2019-02-15].
- Vaitkevičiūtė, V. 2003. Didysis lenkų–lietuvių kalbų el. žodynas. Marijampolė: M. Martišienės vertėjų biuras.
- Kveselevič, D. I. 2005. Толковый словарь ненормативной лексики русского языка. Москва: Астрель.
- Mokienko, V. M., Nikitina, T. G. 2000. Большой словарь русского жаргона. Санкт-Петербург: Норинт

Santrumpos

bdv.: būdvardis
bk: bendrinė kalba
hibr.: hibridas
kal.: kalėjimo
komp.: kompiuterių
krim.: kriminalinis
muz.: muzikos
prast.: prastakalbės
prv.: prieveiksmis
šnek.: šnekamosios kalbos
vulg.: vulgarus
žarg.: žargono

Notes

- 1 Straipsnis parengtas vykdant Valstybinės lietuvių kalbos komisijos 2019–2021 m. finansuojamą projektą „Lietuvių kalbos žargono lingvistinės ypatybės“.
- 2 <http://www.vlkk.lt/vlkk-nutarimai/protokoliniai-nutarimai/bendrieji-nauju-skoliniu-norminimo-principai> [žiūrėta 2019-09-10]
- 3 Jei leksema neretai vartojama, nulinė adaptacija yra labiau teorinis dalykas, nes *savaime* fonetiškai ir fonologiškai leksema vis tiek iš dalies adaptuojama pagal svetimųjų fonemų substitucijos kuo artimesnėmis savosioms principą, kitaip negimtakalbiui ir neišeina (plg. Ambrazas 2008: 49). Kadangi absoliuti substitucija irgi neįmanoma, atsiranda fonetiškai pakitusių ir deformuotų variantų, tai ypač akivaizdu nenorminėje kalboje, pvz.: *vabšč.*, *vabšč ie*; *vabš.*, *vabšie*; *vobšč.*, *vobšč ie*; *vobš.*, *vobš ie* (rus. *вообщее*) ‘išvis’, *von*, *vun*, *vūn* (rus. *шнел.* *вон*) ‘šalin’.

- 4 Tokios ortografiškai įmanomos adaptuojamų svetimžodžių formos labai retos net dažnai vartojamų svetimžodžių atvejais, pvz., *googleas*, *smileas*.
- 5 Lietuvių kalbos žargono ir nenorminės leksikos žodynui medžiaga nerinkta iš spausdintinių („popierinių“) šaltinių, meninių (grožinių) ir pan. tekstų, kurie galėjo būti redaguoti. Tam tikrų socialinių sričių – kalėjimo, kriminalinės, narkomanų, karių ir pan. – žargonas rinktas vien tik iš sakytinės kalbos, asmeniškų pokalbių metu įrašant diktofonu – šiuo būdu ir surinkta beveik visa leksikos dalis iš šių sričių (išsamiau žr. Kudirka 2012: 3–5).
- 6 Visi rusiški žodžiai, išskyrus viensiemenius, sukirčiuoti rusų kalboje vartojamu vienu kirčio ženklu (') (tik grafema -ě- palikta be kirčio ženklo, nes ji visuomet kirčiuota). Lietuvių kalbos žargonybių kirčiuoto skiemens pagrindas (balsis, dvibalsis, dvigarsis) yra pabrauktas.
- 7 Laipsnio formos gali perteikti ir savitą prasminį aspektą ir ne visada reiktų kategoriškai apibrėžti – „negali būti laipsniuojami padėtį, būklę reiškiantys būdvardžiai: *stačias*, *bergždžias*“ (LKG I 1965: 524), nors vartosenoje tokių pavyzdžių yra: *kelias buvo statesnis*, *slaitas taps statesnis*, *pagalba pasirodė dar bergždesnis dalykas nei ankstesniais laikais* (daugiau žr. <http://tekstynas.vdu.lt> [žiūrėta 2019-09-20]).
- 8 Iliustraciniai pavyzdžiai neredaguoti, pavyzdžiai atskiriami ženklu //.
- 9 Nenorminėje kalboje yra paplitęs būdas rašyti anglų k. kilmės žargonybes dvejopai: pagal tartį ir ne pagal tartį. Rašant pagal tokį principą visada egzistuoja bent du (dažnai daugiau) to paties žodžio rašybos variantai. Fonetiškai neadaptuotų rašto kalbos variantų kirčiuotas skiemuo nežymimas, pvz.: *undergroundiškai*, *blackeriškai*, *deathiškai*.